

Nr 93.

Utlåtande i anledning av väckt motion om pensionsrätt för vissa kvinnliga f. d. befattningshavare, som på grund av giftermål avgått från statstjänst.

(5:e avd.)

I en inom första kammaren väckt motion (I:205) har fru *Sjöström-Bengtsson* hemställt, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att förordna angående sådan omreglering av pensionsförhållandena enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser, att kvinnliga f. d. befattningshavare, som nödgats på grund av giftermål avgå från statstjänst, varmed följt pensionsrätt, måtte tillerkännas rätt till pension fr. o. m. den 1 januari 1951 enligt de grunder, som angivas i 1947 års pensionsreglementen.

Till stöd för ifrågavarande förslag anföres i motionen I:205 bl. a. följande.

Intill år 1917 hade man i avlöningsreglementena för telegrafverket, postverket och statens järnvägar bestämmelser av innehåll, att kvinnlig innehavare av ordinarie befattning vid giftermål skulle vara skyldig att avgå från sin tjänst. Liknande bestämmelser gällde för lärarbefattningar vid statsläroverk och högre lärarinneseminariet samt för vissa läkartjänster. För andra statliga verk gällde vid samma tid den mildare bestämmelsen, att om kvinnlig innehavare av ordinarie befattning ingick äktenskap, hon icke skulle vara skyldig att av sådan anledning avgå från sin befattning, så framt icke verkets styrelse funne det nödigt med hänsyn till befattningens behöriga upprätthållande.

Genom beslut av 1917 och 1918 års riksdagar bestämdes, att den sistnämnda regeln skulle gälla även för de verk, som dittills haft strängare bestämmelser. Efter behörighetslagens ikraftträdande 1925 ha dylika diskriminerande bestämmelser helt naturligt försvunnit.

Såvitt känt är, ha verkstyrelserna i allmänhet icke funnit det nödigt för befattningarnas behöriga uppehållande att avskeda kvinnlig personal på grund av giftermål. Kanske därtill i någon mån bidragit, att beslut om entledigande i sådana fall kunde överklagas hos Kungl. Maj:t. Däremot är det förvisso ej få kvinnor som före 1917 blivit skilda från sin tjänst vid ingående av äktenskap. Och dessa f. d. befattningshavare fingo lämna icke blott sin anställning utan också sin pensionsrätt, för vilken de som ordinarie haft att betala pensionsavgifter.

Numera uppfattas pensionen ganska allmänt som uppskjuten lön. Denna uppfattning har först så småningom och ganska långsamt arbetat sig fram till mera allmänt erkännande. Konsekvent tillämpad kräver densamma, att den anställde har obetingad rätt till intjänta pensionsförmåner oberoende

av tidpunkten för och anledningen till anställningens upphörande. Så långt har man i själva verket hunnit t. ex. i Svenska personal-pensionskassan, genom vilken ganska många privatanställda äro pensionsförsäkrade. Inom det statliga pensionsväsendet har man ännu inte hunnit lika långt. Men den moderna uppfattningen om pensionen som uppskjuten lön har likväl på viktiga punkter slagit igenom även där.

I proposition nr 193 till 1949 års riksdag föreslog Kungl. Maj:t riksdagen dels att godkänna vissa ändringar i 1947 års pensionsreglementen och dels att bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen anförts förordna angående viss omreglering av pensionsförhållandena enligt av Kungl. Maj:t och riksdagen antagna tjänste- och familjepensionsbestämmelser. De föreslagna ändringarna i gällande pensionsreglemente avsågo att upphäva de bestämmelser, som stadga mistning av pension resp. minskning av livränta för befattningshavare, som blivit avsatt på grund av laga dom eller i annan ordning blivit skild från sin tjänst. Det begärda bemyndigandet åter avsåg att möjliggöra undanröjandet för framtiden av redan uppkomna verkningar av dylika diskvalifikationsbestämmelser.

Bankoutskottet tillstyrkte bifall till propositionen i sitt utlåtande (1949: 39), och riksdagen beslöt i enlighet därmed.

I motiveringen för sitt tillstyrkande anförde utskottet bl. a.: »— — — Det framstår därför enligt utskottets mening som naturligt att, sedan strafflagen den 1 januari 1949 undergått betydande ändringar i fråga om ämbetsbrott och ämbetsstraff, med verkan från samma tidpunkt upphäva dessa bestämmelser, vilka delvis utgöra en kvarleva från äldre tider och icke stå i överensstämmelse med moderna principer om pensionsrättens oantastbarhet. — — —»

Här ifrågavarande bestämmelser i 1947 års pensionsreglemente ha som följd av riksdagsbeslutet upphävts, och Kungl. Maj:t har i särskild förordning (SFS 1950: 523) bestämt i vilken omfattning och på vad sätt tidigare uppkomna verkningar därav för framtiden skola elimineras.

Bankoutskottets utlåtande, vilket av riksdagen godkändes, synes böra tolkas så, att principen om pensionsrättens oantastbarhet nu verkligen är erkänd som grundval för det statliga pensionsväsendet. Riksdagsbeslutet är också så till vida av stort principiellt intresse, som man icke känt sig förhindrad giva detsamma retroaktiv verkan. Denna retroaktiva verkan är dock så till vida begränsad, att den förutsätter, att den på grund av brott eller tjänstefel entledigade befattningshavaren skall ha blivit tillerkänd pension eller livränta för att falla in under lagen.

För de kvinnliga f. d. befattningshavare, som på grund av giftermål måst frånträda både ordinarie befattning och därav beroende pensionsrätt, ligger det nära till hands att göra jämförelser. Avskedet ter sig för deras del som en påföljd av äktenskapets ingående liksom det för avsatta tjänstemän är en straffpåföljd. Man får icke förvåna sig, om de finna det både obilligt och orättvist att inte bliva åtminstone lika väl behandlade som tjänstemän, vilka blivit dömda till avsättning. Det är sant, att de inte ha någon laglig rättsgrund för sina anspråk, men det ha uppenbarligen heller inte sådana avsatta befattningshavare, som fått sina pensionsförmåner utmätta enligt grunder, som gällde vid tiden för avskedet.

Flertalet av den ifrågakommande gruppen är säkerligen att finna bland trafikverkens f. d. befattningshavare. Även om antalet kan vara rätt bety-

dande, rör det sig säkerligen om förhållandevis ganska små pensionsbelopp. Det stora flertalet torde väl ha avgått vid trettioårsåldern eller dessförinnan och hade sålunda vid entledigandet rätt få pensionsår bakom sig.

Över motionen har, efter därom i vederbörlig ordning gjord framställning, statskontoret avgivit utlåtande och därvid anfört följande.

På de skäl statskontoret anfört i fråga om motionerna I: 271 och II: 278¹ och med hänsyn särskilt till att fråga är om f. d. befattningshavare, som avgått för mera än 30 år sedan, anser ämbetsverket motionen icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motionen har gjorts gällande, att kvinnliga f. d. befattningshavare, vilka på grund av giftermål varit skyldiga att avgå från ordinarie tjänst, i pensionshänseende blivit sämre ställda än dem, som blivit dömda till avsättning. I anledning härav må uppmärksammas, att så icke är förhållandet, vilket för övrigt torde framgå av motionen I: 271.¹ Icke heller den, som blivit avsatt, innan bestämmelserna om rätt till uppskjuten livränta eller tjänstelivränta trätt i kraft, kan nämligen enligt gällande bestämmelser erhålla rätt till sådan livränta.

Utskottet. Det i motionen väckta förslaget går ut på en retroaktiv tillämplighet av bestämmelserna om tjänstelivränta, i vad avser kvinnliga befattningshavare, som tidigare — före år 1917 — i samband med ingående av äktenskap nödgats lämna sin tjänst utan att jämlikt då gällande bestämmelser bliva berättigade till pension eller livränta. En sådan åtgärd kan utskottet av principiella skäl och med tanke på att det här gäller f. d. befattningshavare som avgått ur tjänst för mera än 30 år sedan icke tillstyrka, varför utskottet hemställer,

att motion I: 205 icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 17 april 1951.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Närvarande: se under ulåtandet nr 89.

¹ Se Statsutskottets utlåtande nr 92.